

Elvemusling i Lennaelva og Teigmoelva, Flatanger kommune - Nord-Trøndelag

Rapport nr 6 – 2009

Kristian Julien og Anton Rikstad

Sammendrag

Bestandene av elvemusling har gått sterkt tilbake i hele Europa, og Norge har et internasjonalt ansvar for å ta vare på arten. To bestander av elvemusling er kjent i Flatanger, i Lennaelva og i Teigmoelva (Renndalselva). Bestanden i Lennaelva er liten og sterkt truet pga kraftutbygging/manglende rekruttering. Bestanden i Teigmoelva er noe større og foreløpig livskraftig. Elvemuslingen er fredet. De største truslene mot elvemuslingen er tilslamming, uttørking, forurensning og mangel på vertsfisk.

Innledning

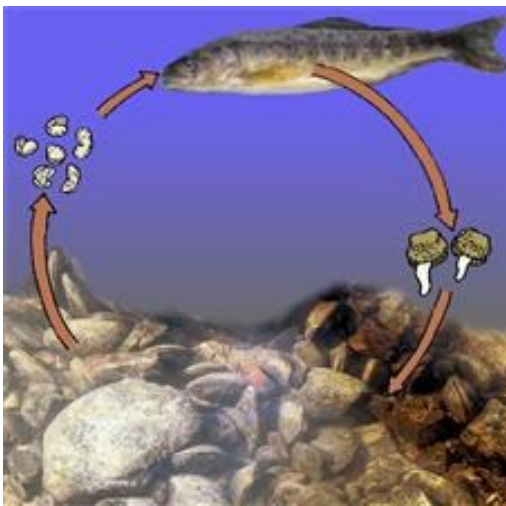
Elvemusling (*Margaritifera margaritifera*), tidligere elveperlemusling, er kjent for å ha perler, men det er egentlig elvemuslingen i seg selv som er perlen i vassdraget. Muslingen finnes i elver og bekker i lavlandet over det meste av Norge, men antall lokaliteter har gått ned med mer enn 30 % etter 1900. De fleste bestandene sør for Dovre har formerings problemer. Muslingen har også hatt en dramatisk tilbakegang i hele Europa de siste 100 år. Årsaken til tilbakegangen skyldes tidligere perlefiske og dårligere eller ødelagte leveområder. Det antas at Norge har mer enn halvparten av de elvemuslingene som finnes i Europa og den er derfor en art som Norge har særskilt ansvar for. Trøndelag er sammen med Nordland de fylker som har flest bestander av elvemusling i landet.

Biologi

Elvemuslingen har eksistert i 80 millioner år og har levd sammen med dinosaurer og har overlevd helt fram til i dag. Individene kan bli svært gamle, mer enn 200 år. Den er en viktig art som har store krav til livssmiljø, og den er også viktig for andre arter. Den filtrerer opptil 50 liter vann i døgnet og bidrar til at vannkvaliteten er god. Den har en krevende livssyklus. Som larve har elvemuslingen et stadium der den lever som parasitt på fisk. Forsvinner fisken fra et vassdrag, f.eks. p.g.a. forsurening, vil dermed rekrutteringen av musling stoppe, og bestanden vil dø ut etter kortere eller lengre tid.

Elvemuslingen er et bløtdyr og lever hele sitt liv i ferskvann. Den står på elvebunnen der det er litt vannhastighet og filtrerer vann over gjellelokkene. På denne måten får den i seg næring. Normal størrelse på en voksen elvemusling er 7-15 cm. Skallet er mørkt brunlig, nesten svart hos eldre individer. Skallet beskytter de myke kroppsdelene. Muslingen har en muskuløs fot som den kan bruke til å forflytte seg med eller forankre seg i substratet med.

Når elvemuslingen blir kjønnsmoden i 12-15 års alderen (50-75 mm) vil den etter befruktning produsere små larver. Elvemuslingen er som regel hann eller hunnkjønn, men den har mulighet til å bytte kjønn. Larvene blir sluppet omtrent samtidig av alle muslingene i vassdraget noe som øker sjansen for å treffe på en ørret- eller laksunge.

Når larven så treffer på en vertsfisk, fester den seg på gjellene til fisken og blir etter hvert kapslet inn. Den dreper ikke fisken. Larven er avhengig av en levende vertsfisk og at det er fisk tilgjengelig når den selv blir kjønnsmoden og skal slippe sine egne larver. Larven er så liten at den er vanskelig å få øye på (0,05 mm) og den lever på vertsfisken hele vinteren og slipper seg ut som en bitteliten musling (0,45-0,50 mm). På

dette stadiet faller den ned på elvebunnen og graver seg ned i grusen på forsommeren. Der vil den være nedgravd de første leveårene (opp til lengde på 15-30 mm). Når den blir eldre vil den stå høyere i grusen og være synlig på elvebunnen. Muslingen fortsetter å produsere larver livet ut. Skulle livet bli for tøft på elvebunnen har den også mulighet til å grave seg ned i perioder senere.

Alderen på en musling kan bestemmes ved å telle åringene i skallet.

Forvaltning

Direktoratet for naturforvaltning har laget handlingsplan for elvemusling.

Målet for forvaltning av elvemusling i et langsiktig perspektiv er at den skal finnes i livskraftige populasjoner i hele Norge. Alle nåværende naturlige populasjoner skal opprettholdes eller forbedres. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag har fått ansvaret for gjennomføring av handlingsplanen. Et viktig punkt i handlingsplanen er å registrere utbredelse av elvemusling i Norge. Registreringen i Flatanger er et ledd i dette arbeidet. Vi kjenner foreløpig bare to vassdrag i Flatanger som har elvemusling, Lennaelva og Teigmoelva.

Metoder

Kartleggingen i Flatanger ble foretatt 7. juni.2009 under gode observasjonsforhold, dvs liten vassføring og oppholdsvær. Lennaelva ble gått fra Sætranvatnet til foss midtveis opp mot Beingårdsvatnet, totalt 1200 meter. Andre sideelver til Lauvsnesvassdraget er ikke undersøkt. Teigmoelva ble gått fra Renndalsvatnet og ned til bru ved fylkesveg, totalt ca 2 km. Registreringen ble foretatt ved vading i elvene og kontinuerlig bruk av vannkikkert. All observert elvemusling ble lengdemålt med skyvlær i felt og umiddelbart satt tilbake på funnsted. Også døde muslinger ble registrert og lengdemålt. Det ble ikke foretatt graving etter muslinger i elva.

Fra Teigmoelva Foto: Anton Rikstad

Vassdragsbeskrivelser

Lennaelva i Lauvsnesvassdraget er elva mellom Sætranvatnet og Beingårdsvatnet, totalt ca 2 km. Beingårdsvatnet ble regulert i forbindelse med kraftutbygging så tidlig som i 1915. Dammen ble restaurert i 1971. Avløpet er stengt og ble overført i tunnell til Morkenfoss kraftverk i 1952. Det er ingen minstevassføring i Lennaelva, kun lekkasjevann fra dammen, stipulert til ca 5 liter pr sekund den 6/6-09. Det var overløp og storflom i vassdraget omkring 1. februar 2006.

Teigmoelva (også kalt Renndalselva) er strekningen mellom Renndalsvatnet og sjøen, totalt ca 2 km. Elva er uregulert. Elva renner gjennom frodig bjørk/oreskog og er omkranset av dyrka mark og beiteland for husdyr. Elva er sjøauførende opp til Renndalsvatnet, 29 moh. Sporadisk vandrer det også smålaks i vassdraget og ved elfiske i 1992 ble laksunger påvist.

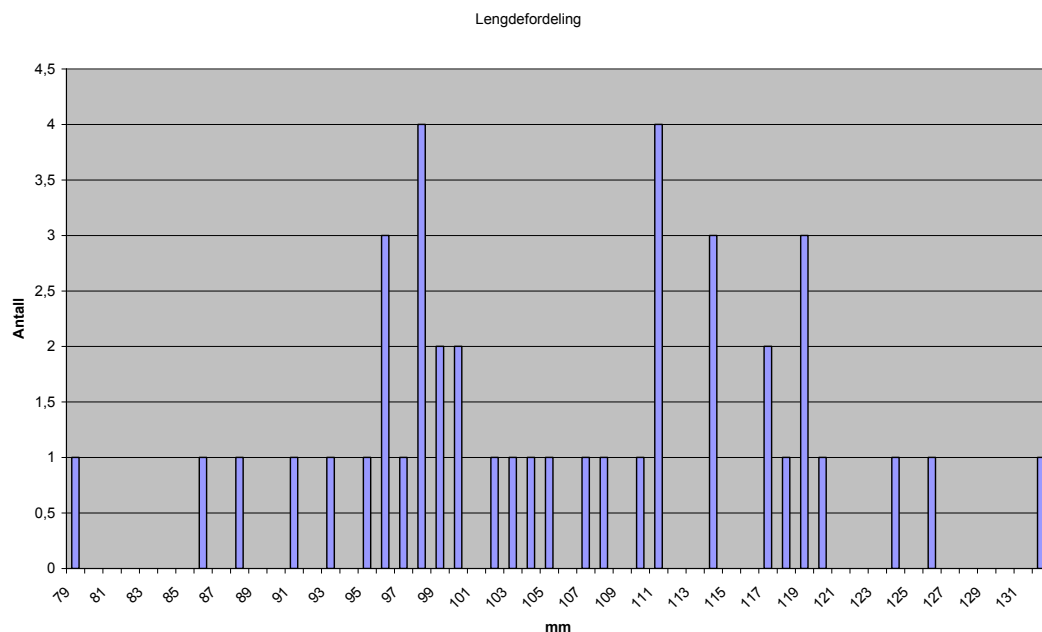

Døde elvemuslinger fra utløpet av Lennaelva Foto: Anton Rikstad

Resultater

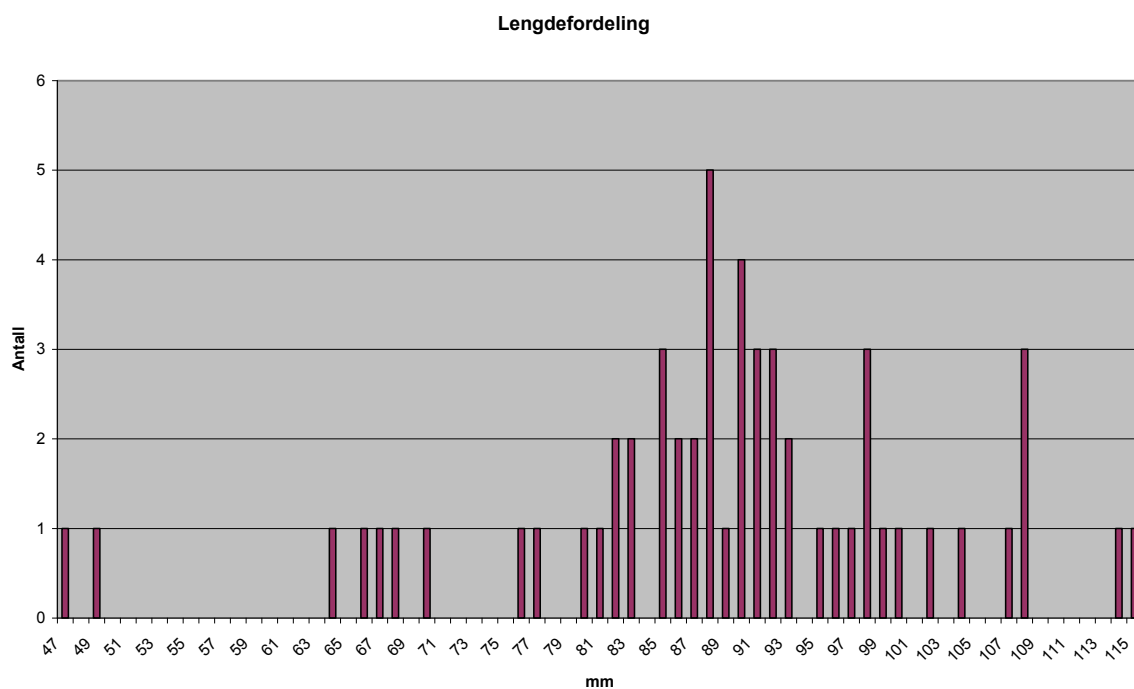
Totalt ble det funnet 42 elvemuslinger i Lennaelva, alle samlet i en kulp ca 500 m oppstrøms fylkesvegbrua. Figur 2 viser lengdefordeling av elvemusling i Lennaelva med en spredning fra 79 til 132 millimeter og med en middellengde på 105 millimeter. Muslingene sto relativt dypt, fra 0,3 – 1,5 meter. Elvemuslingbestanden i Lennaelva er forgubbet, og det har sannsynligvis ikke vært formering i bestanden etter tørrlegging av elva i 1952. Det ble funnet 16 dødsjell, alle sannsynligvis døde etter flommen i 2006. Elvemuslingbestanden i Lennaelva er truet. Estimert bestand: 100 individer.

Tab.1. Lengdefordeling av levende elvemuslinger fra Lennaelva

Teigmoelva har en langt mer livskraftig bestand. Muslingene finnes klumpvis fordelt i kulper fra ca 200 meter nedenfor Renndalsvatnet og ned til samløpet med Rysslibekken. Muslingene sto i grupper på 3- 20 muslinger, vesentlig i kulper, sjeldent på strykpartier. Lengdefordeling av 56 muslinger (figur 3) viser en spredning fra 47 til 116 millimeter med et snitt på 87 millimeter. Lengdefordelingen antyder at rekruttering skjer. Det ble ikke funnet dødsjell under registreringen. Det var økende algebegroing nedover i vassdraget, sannsynligvis pga avrenning fra jordbruk/kloakk. Det ble registrert tre søppelfyllinger langs vassdraget. Estimert bestand: 1000 individer.

Tab.2. Lengdefordeling på levende elvemuslinger fra Teigmoelva

Tiltak

Muslingbestanden i Lennaelva er truet og vil på sikt forsvinne hvis ikke tiltak blir iverksatt. En minstevassføring på minst 100 liter pr sekund er nødvendig for å skape gjennomstrømning for elvemusling, hindre uttørking og opprettholde en fiskebestand i elva.

Elvemuslingbestanden i Teigmoelva er mer livskraftig og rekruttering skjer. Viktigste tiltak i Teigmoelva er å hindre forurensning eller tilslamming. Gravearbeider i Teigmovatnet eller i elva bør unngås.

Fra funnstedet i Lennaelva Foto: Anton Rikstad

Fossen i Lennaelva, ingen muslinger ble funnet i dette området

Fra Lennaelva Foto: Anton Rikstad

Aktuell litteratur:

Direktoratet for naturforvaltning. 2006. Handlingsplan for elvemusling. DN-rapport 2006-3.
Hope, A.-M. m fl. 1994. Sjøørret og laksevassdrag i Nord-Trøndelag. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr 1-1004.
Larsen, B.M. og Hartvigsen, R. 1999. Metodikk for feltundersøkelser og kategorisering av elvemusling *Margaretifera margaritifera*. NINA Fagrapport nr 037.
Rikstad, A. og Gording, K. 2004. Overvåking av laks og laksevassdrag. Fylkesmannen i NT. Rapport nr 4 – 2004.